

וְיִהי כַּמְשָׁלֶשׁ חֲדָשִׁים וַיִּגַד לַיהוּדָה לֵאמֹר זָנְתָה תִמְרַךְ כָּלְתֶךָ וְגַם הִנֵּה הָרָה לְזָנוּנִים וַיֹּאמֶר יְהוּדָה הוֹצִיאֹה וְתִשְׂרָף (לח כד)

לשם מה הוסיפו בדבריהם "וגם הנה הרה לזנונים" הרי אם זנתה דינה למיתה גם אם לא התעברה מאותה זנות שאלתם היתה אם להרוג את תמר לאלתר או לחכות עד לאחר שייולד העובר ורק אז להורגה?

וביאר בספר אמרי דוד שעל כך ענה יהודה "הוציאה ותשרף", כלומר לאלתר שכן הלכה היא בגמרא (ערכין) כי האשה שהיתה יוצאת להורג אין ממתנים לה עד שתלד, והרי היא נהרגת מיד.

וְיוֹסֵף הוֹרֵד מִצְרַיִם וַיִּקְנֶהוּ פוֹטִיפָר סָרִיס פְּרַעֲהוֹ שֶׁר הַטַּבָּחִים אִישׁ מִצְרַיִם מִיַּד הַיִּשְׁמַעְאֵלִים אֲשֶׁר הוֹרְדוּהוּ שָׁמָּה (לט א)

הרי כבר נאמרו כמה סימנים על האיש שקנה אותו פוטיפר סריס פרעה שר הטבחים, ואם כן מה הוסיף בזה שאמר איש מצרי?

וביאר המהרי"ל דיסקין שהובא ברש"י שאין מוציאין עבד ממצרים, ומסתמא היה החוק שם שמי שאינו אזרח קבוע אינו יכול להחזיק בעבד שאז יש לחוש שיוציאו עמו, ולכן הדגישה התורה הקדושה "איש מצרי" היינו שהיה תושב קבע במצרים, וגם בזה יש נפקא מינה בהמשך השתלשלות המאורעות, שהרי ודאי היו רושמים וכותבים דבר זה בפנקסי רישומי המלוכה ודבר ידוע הוא שיוסף נמכר כעבד ועם כל זה סיבב הקב"ה שעלה להיות מלך ולא הפריע לו, וזה שידעו שעבד קנוי הוא, והם עצמם המליכו אותו עליהם ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלימו אתו.

וַיֵּרָא אֶ-דִּנְיֹו כִּי ה' אִתּוֹ וְכָל אֲשֶׁר הוּא עֹשֶׂה ה' מִצְלִיחַ בְּיָדוֹ (לט ג)

כתוב "כל אשר הוא עושה ה' מצליח" וכמו כן להלן (כג) "אין שר בית הסוהר רואה את כל מאומה בידו", באשר ה' אתו ואשר הוא עושה ה' מצליח בידו" ללמדך שיסוד ועיקר ברכת ה' אינו אלא על עשיה.

וְיוֹסֵף הוֹרֵד מִצְרַיִם וַיִּקְנֶהוּ פוֹטִיפָר סָרִיס פְּרַעֲהוֹ שֶׁר הַטַּבָּחִים אִישׁ מִצְרַיִם מִיַּד הַיִּשְׁמַעְאֵלִים אֲשֶׁר הוֹרְדוּהוּ שָׁמָּה (לט יא)

כתוב בסוטה (לו:): לעשות צרכיו נכנס אלא שנראתה לו דמות דיוקנו של אביו.

מה ראו חז"ל לדרוש לגנאי ולהוציא הפסוק מפשוטו שנכנס לעשות מלאכתו?

וביאר בספר טעמא דקרא משום שאותו היום שבת היה כמו שכתוב בילקוט ואי אפשר לומר מלאכתו ממש, דהא אסור במלאכה, ולכך דרשו וזהו דקאמר בשבת (מט:): שאי אפשר למנות פסוק זה בכלל מלאכות שבתורה דעל כרחך לא מיירי במלאכה האסורה בשבת, שהרי שבת היה רק לעשות צרכיו.

וְיִהי אַחֵר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה חֲטָאוּ מִשְׁקָה מֶלֶךְ מִצְרַיִם וְהָאֵפֶה לְאֲדֹנָיָהּ לְמֶלֶךְ מִצְרַיִם, וַיִּקְצַף פְּרַעֲהוֹ עַל שְׁנֵי סָרִיסָיו עַל שֶׁר הַמְּשָׁקִים וְעַל שֶׁר הָאוּפוֹים (מ א-ב)

לכאורה היה ראוי לומר לאדניהם לפרעה מלך מצרים ושיאמר אחר כך סתם ויקצוף על שני סריסיו?

וביאר רבינו בחיי כי בתחילת זכרונו עתה יגיד הכתוב מראשית אחרית, מה שעתיד שתפרד מלכותו ממנו בסבת ישראל, ומפני זה הזכיר הכתוב המלכות בפני עצמה והשם בפני עצמו, וכן תמצא בענין אחריתו על הים שינהג הכתוב, והמנהג הזה הוא שכתוב (שמות יד) ויוגד למלך מצרים כי ברח העם ויהפך לבב פרעה, והיה ראוי לומר ויוגד לפרעה מלך מצרים כי ברח העם ויהפך לבבו, אבל הזכיר המלכות בפני עצמה והשם בפני עצמו ללמד על אחריתו כי קרוב יום אידו, שעתיד הקב"ה להעביר מלכותו ממנו ולא ישאר לו כי אם השם לבדו, אבל בענין חזוק לבו הזכיר ויחזק ה' את לב פרעה מלך מצרים, והזכיר מלכותו ושמו ביחד להורות אף על פי שפרעה הוא מלך מצרים הנה הקב"ה המלך הגדול עליו והוא המחזק את לבו ולבו בידו פלגי מים.

פניני הפרשה

פנינים נפלאים לפרשת וישב-מברכים-חנוכה

שנלקטו ע"י הרב אברהם פוליאס

גליון מס' 315

למה קוראים לפרשה וישב ולא ויגר?

ותירץ הרב יעקב זאב דינר שליט"א שוישב זה ראשי תיבות יוסף שמעון בנימין שהיו במצרים.

וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִגְרֵי אֲבִיו בְּאֶרֶץ כְּנָעַן (לז א)

כתוב ברש"י ד"ה "וישב" ביקש יעקב לישב בשלוה, קפץ עליו רוגזו של יוסף.

מהו הלשון "קפץ עליו רוגזו" לכאורה היה צריך לכתוב "הביא עליו רוגזו של יוסף" או כיוצא בזה? וביאר רבי איסר יהודה מלין מברייסק שבגמרא כתבו "צדיקים תחילתן יסורין וסופם שלוה", ולפי זה אחר שכבר סבל יסורין בתחילתו היה ראוי שלעת זקנתו ישב יעקב בשלוה, אמנם יוסף הרי היה אז רק בנערותו, וצדיקים תחילתן יסורין" ולכן הוא היה צריך עוד לסבול יסורין, ונמצא שאף בסיבתו נתגלגלו יסורים על יעקב, הגם שכבר ראוי לשבת בשלוה, לכך כתב קפץ עליו רוגזו של יוסף שכן הרוגז הזה משל יוסף היה וקפץ מחמתו על יעקב.

וַיִּשְׂרָאֵל אֶהָב אֶת יוֹסֵף מִכָּל בְּנָיו כִּי בֶן זָקִינִים הוּא לוֹ וְעָשָׂה לוֹ כְּתֹנֶת פָּסִים (לז ג)

כתוב ברש"י ד"ה "פסים" על שם צרותיו, שנמכר לפוטיפר ולסוחרים ולישמעאלים ולמדינים.

הרי סוחרים היינו מדינים כמו שכתוב ויעברו אנשים מדינים סוחרים?

וביאר בספר טעמא דקרא מדיינים הם המדיינים האחרונים שקנוהו מישמעאלים, וסוחרים הם המדיינים הראשונים שמכרוהו לישמעאלים שנקראים מדיינים סוחרים, כמו שכתב רש"י בפסוק וימשכו ובדעת זקנים מבעלי התוספות שם שהמדיינים מכרוהו לישמעאלים והישמעאלים למדנים והמדנים לפוטיפר, למה הקדים פוטיפר הראשון הרי הוא היה האחרון. וי"ל משום שכל המכירות לא היה צרה רק משום שנמכר על ידי זה לבסוף לפוטיפר, אבל אילו היה חוזר על ידי זה לאביו לא היה בזה צרה, ואם כן על ידי פוטיפר הוברר למפרע שכל המכירות היה צרה בשבילו ולכך הקדים לפוטיפר.

וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֵל יוֹסֵף הֲלוֹא אַחִיךָ רַעִים בְּשִׁכְם לָכֵה וְאַשְׁלַחְךָ אֲלֵיהֶם וַיֹּאמֶר לוֹ הִנְנִי (לז יג)

איך שלח יעקב את יוסף לראות את אחיו בשכם הרי זהו מקום סכנה?

וביאר אב"ד בריסק שמכיון שלגבי כיבוד אב נאמר במיוחד "למען יאריכון ימיר" ו"למען ייטב לך", סבר יעקב שמובטח הוא שיחיה, אומנם כבר אמרו חז"ל (קידושין לט) "למען יאריכון ימיר לעולם שכולו ארוך, ולמען ייטב לך, לעולם שכולו טוב", דהיינו שמקרא זה מכוון לעולם הבא, זהו שאמר המדרש "צדיקים מבקשים לישב בשלוה בעולם הזה" כמו תקוות יעקב שלא יזק יוסף משום "למען ייטב לך", ועל כך אמר הקב"ה "לא דיין לצדיקים מה שמתוקן להם לעולם הבא", ומשום שבאמת השכר, גם של כיבוד אב, אינו אלא בעולם הבא, "אלא שמבקשים לישב בשלוה בעולם הזה", משום שמפרשים "למען יאריכון ימיר" על העולם הזה.

וַיֹּאמֶר לוֹ לֶךְ נָא רְאֵה אֶת שְׁלוֹם אַחִיךָ וְאֶת שְׁלוֹם הַצֵּאֵן וְהִשְׁבֵּנִי דָבָר וַיִּשְׁלַחְהוּ מֵעֵמֶק חֲבְרוֹן וַיָּבֵא שָׂמָּה (לז יד)

כתב הבעל הטורים שליוהו עד חברון, אמר לו אבא חזור בך, אמר לו כתוב ידינו לא שפכה ולא פטרנוהו בלא לוויה, וזהו שאמרו בפרק עגלה ערופה נפטר ממנו.

האיך ניזוק הא אמרינן (בסוטה מו:): כל המלוה את חברו ד' אמות אינו ניזוק, ועוד הרי שלוחי מצוה אין ניזוקין?

וביאר בספר טעמא דקרא שכיון שיצא לו טובה על ידי זה שמלך על מצרים אין זה נקרא היזק,

ודוגמתו אמרינן (ברכות ט): כל הסומך גאולה לתפלה אינו ניזוק כל היום, אמר ר' זירא איני והא אנא סמכי ואיתזקי, אמר לו במאי איתזקת דאמטית אסא לבי מלכא, התם נמי מיבעי לך למיתב אגרא למיחזי אפילו מלכא דאמר רבי יהודה וכו', ומבואר דאם יצא לו טובה על ידי זה אינו נקרא היזק.

וְיָקָחֵהוּ וַיִּשְׁלַחֵהוּ אֶתְּוֹ הַבְּרָה וְהַבּוֹר רֶקֶ אֵין בּוֹ מִים, וַיִּשְׁבּוּ לְאֶכְל־לֶחֶם וַיִּשְׂאוּ עֵינֵיהֶם וַיִּראוּ וְהִנֵּה אֲרֻחַת יִשְׁמַעְאֵלִים בָּאָה מִגְּלַעַד וּגְמַלִּיהֶם נִשְׂאִים נִכְאָת וּצְרִי וְלֹט הוֹלְכִים לְהוֹרִיד מִצְרַיִם (ל"ז כ"ד-כ"ה)

כתוב ברש"י ד"ה "והבור רק אין בו מים" ממשמע שנאמר והבור רק איני יודע שאין בו מים מה תלמוד לומר אין בו מים מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו.

שמעתי רמז נפלא מהיכן לומדים שהבור רק אין בו מים אבל נחשים ועקרבים יש בו, שהרי מעל מילת וַיִּשְׁבּוּ יש טעמים מונח זרקא כמו נחש, ומיכן רמז שהיה בבור נחשים ועקרבים (יש"כ לגיסי הרב מאיר שמחה וולפא שליט"א על הדברים הנפלאים)

וַיִּשְׁבּוּ לְאֶכְל לֶחֶם וַיִּשְׂאוּ עֵינֵיהֶם וַיִּראוּ וְהִנֵּה אֲרֻחַת יִשְׁמַעְאֵלִים בָּאָה מִגְּלַעַד וּגְמַלִּיהֶם נִשְׂאִים נִכְאָת וּצְרִי וְלֹט הוֹלְכִים לְהוֹרִיד מִצְרַיִם (ל"ז כה)

כתוב ברש"י ד"ה "וגמליהם נשאים" למה פרסם הכתוב את משאם, להודיע מתן שכרן של צדיקים, שאין דרכן של ערביים לשאת אלא נפט ועטרן שריחן רע, ולזה נזדמנו בשמים, שלא יזק מריח רע.

הרי בשעה קשה כזה שיוסף נפרד מבית אביו ונמכר לעבד בידי הישמעאלים הרי מרוב צער והשפלה לא יתן דעתו כלל למשא הגמלים ואין לו בזה כל נפקא מינה, ועוד הרי על כל פנים מה שייר לומר על זה להודיע מתן שכרן של צדיקים, וכי דבר פשוט זה מודיע את שכרם של צדיקים?

וביאר רבי מרדכי פורגמנסקי על פי משל, והמשל הוא לחולה מסוכן שעבר ניתוח קשה ובני משפחתו מצפים בכליון עינים שיתעורר החולה מעלפונו, וכאשר נראה פתאם שפתח את עיניו מתמלאים שמחה בלי גבול, ואף על פי שעדיין אין נראה עליו שכבר נתרפא מרפואתו עם כל זה סימן הוא שברוך ה' עומד לקום ולהתחזק ולהבריא, וכך הדבר כאן אף על פי שעדיין לא נחלץ יוסף מצרתו אולם היתה לו בזה תקוה גדולה בראותו כי עדיין השגחת ה' עליו, ולמנוע ממנו ריח רע, ודבר זה יתן לו כח להחזיק בבטחון שבוא תבוא הישועה השלמה, ועל דרך זה הוא כל ענין שכר הצדיקים בעולם הזה שזוכים לגלויי השגחה הפרטית, ועל ידי זה מתחזקים בבטחון בהקב"ה להוסיף אומץ בעבודתו יתברך כי באמת הרי שכר מצוה בהאי עלמא ליכא אלא שהשכר המובטח לצדיק בעולם הזה הוא שיזכה לסיוע מלמעלה כדי שירגיש עצמו קרוב אל הקב"ה וישען על הקב"ה, ועל ידי זה יוכל להתמיד בדרך אשר בחר בו, ועל ענין זה נאמר להודיע מתן שכרן של צדיקים.

וַיִּשֶׁב רְאוּבֵן אֶל הַבּוֹר וְהִנֵּה אֵין יוֹסֵף בְּבוֹר וַיִּקְרַע אֶת בְּגָדָיו (ל"ז כט)

כתוב בבראשית רבה אמר לו הקב"ה מעולם לא חטא אדם לפני ועשה תשובה ואתה פתחת בתשובה תחילה וכו'.

הלא אדם הראשון גם כן עשה תשובה על חטאו, וכן קין עשה תשובה (עיין ב"ר כז)?

וביאר האדמו"ר רא"מ מגור שאמנם הם עשו תשובה על חטא אשר חטאו, אבל ראובן עשה תשובה על דבר שאין בו חטא, כמו שכתוב (שבת נה) "כל האומר ראובן חטא אינו אלא טועה" ועם כל זה עשה תשובה, וענין כזה עוד לא היה עד ראובן.

וַיִּקְמוּ כָל בְּנֵי וְכָל בְּנֵיהֶם לְנַחֲמוֹ וַיִּמְאֵן לְהִתְנַחֵם וַיֹּאמֶר כִּי אֶרֶד אֶל בְּנֵי אַבְל שְׂאֵלָה וַיִּבְךְ אֶתְּוֹ אָבִיו (ל"ז לה)

צריך ביאור הלשון "ויקומו" שמשמע שקמו כולם בהתעוררות כאיש אחד לנחמו, וכן צריך ביאור מה שכתוב קודם "ויתאבל על בנו ימים רבים", הרי שהניחו אותו להתאבל ולא ניחמוהו ואחרי ימים רבים קמו לנחמו?

וביאר התורה תמימה שבאמת בתחילה לא מצאו כל נחמה לנחמו בזה כי גדול היה השבר, אבל לאחר שעברו כבר ימים רבים והיינו כמו שאמרו בגמ' (נזיר ה.) ששיעור ימים רבים הוא י"ב חודש, והרי אמרו בגמ' (ברכות נח:) דלאחר י"ב חודש גזירה על המת שישתכח מן הלב, ואחרי שראו שהוא אינו שוכח וממאן להתנחם אם כן הרי זו הוכחה מוכרחת כי עוד יוסף חי, ולכן עדיין מתאבל עליו, כמו שכתוב (מסכת סופרים כא ט) שאין מקבלין תנחומים על החי, ולכן רק כעת אחר י"ב חודש כתוב ויקומו וכו' לנחמו ולעודדו שעל כרחך עדיין חי הוא.

וַיְהִי בַעַת הַהוּא וַיִּרְדַּ הַיְהוּדָה מֵאֶת אַחִיו וַיֵּט עַד אִישׁ עַדְלָמִי וַשְׁמוֹ חִירָה, וַתִּסֹּף עוֹד וַתִּלְדַּ בֶּן וַתִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ שְׁלֵה וְהִיא בְּכַזִּיב בְּלִדְתָהּ אֹתוֹ, וַתִּסַּר בְּגָדֵי אֶלְמְנוּתָהּ מֵעַלֶיהָ וַתִּכְסַּ בְּצַעֲפִי וַתִּתְעַלֵּף וַתִּשָּׁב בְּפֶתַח עֵינַיִם אֲשֶׁר עַל דְּרָךְ תִּמְנַתָּהּ כִּי רָאֲתָהּ כִּי גָדַל שְׁלֵה וְהוּא לֹא נִתְנָה לּוֹ לְאִשָּׁה (לח. א, ה, יד.)

למה הוצרכה התורה לפרט שמות כל המקומות.

והנה בסנהדרין (קב.) אמרו שכם מקום מוכן לפורענות, בשכם עינו את דינה, בשכם מכרו אחיו את יוסף, בשכם נחלקה מלכות בית דוד?

וביאר בספר טעמא דקרא שלפי הנראה גם עדולם מקום מוכן לפורענות כמו שכתוב (במיכה א) עד עדולם יבא כבוד ישראל ופירש רש"י שהגוים כבשו עד עדולם, וכאן יהודה נשא את בת שוע בעדולם כמו שכתוב ויט עד איש עדולמי וירא שם יהודה בת איש כנעני ושם נולדו ער ואונן, ולפי דהמקום מזומן לפורענות לכך מתו שניהן, אבל בשלה פירש הכתוב והיה בכזיב בלדתה אותו, וכיון שלא נולד בעדולם, לכן נתקיים, וכן בפרץ וזרח כתיב שבא אליה בדרך תמנתה, וכיון שלא היה בעדולם לכן נתקיימו. ובאגדת בראשית פס"ד עד עדולם הלכו הגליות לבושים ובעדולם הפשיטום השבאים ערומים כדי לבזותן הה"ד עד עדולם יבא כבוד ישראל.

וַיְהִי עַר בְּכוֹר יְהוּדָה רַע בְּעֵינֵי ה' וַיִּמְתְּהוּ ה' (לח ז)

מדוע טרח הכתוב להודיע כי היה ער רע בעיני ה', ומדוע לא כתב סתם כי מת?

וביאר הרמב"ן בפירושו להודיע שלא היה זה בעונש יהודה על מכירת יוסף כי ההצלה עמדה על המכירה, ולא היה בבית האבות שכול זולתי זה שהיה רע בעיני ה' כי זרע צדיקים יבורך, ועל כן היה יעקב מתאבל על בנו ימים רבים וימאן להתנחם, שהיה הדבר בעיניו עונש גדול מלבד אהבתו אותו.

וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְתַמָּר כִּלְתוֹ שְׁבִי אֶלְמְנָה בֵּית אָבִיךָ עַד יִגְדַל שְׁלֵה בְנֵי כִּי אָמַר פֶּן יָמוּת גַּם הוּא כְּאָחִיו וַתִּלְךְ תַּמָּר וַתִּשָּׁב בֵּית אָבִיהָ (לח יא)

נחלקו האחרונים אם במצות יבום חיישינן לקטלנית (עי' בה"ט אה"ע סימן ט' סק"ב ובפ"ת שם). מה סבר יהודה אם היו נוהגין במצות יבום כישראל וחשש לקטלנית, מה יועיל שימתין אכתי איכא למיחש לקטלנית והיה לו שתחלוץ, ואין לומר עד יגדל שלה ויהי בר מצוה ויוכל לחלוץ לה דבפסוק מבואר כי ראתה כי גדל שלה והיא לא נתנה לו לאשה, ומבואר שהיה רוצה שתתייבם?

וביאר בספר טעמא דקרא שלעולם חשש לקטלנית אבל רק בשביל שלא כיונו למצוה, אבל כשיגדל שלה ויתכוין למצוה שומר מצוה לא ידע דבר רע, ואין לחוש לקטלנית, ומה שבאמת לא השיאה לו כשגדל, משום שסבר שעדיין לא גדל כל צרכו שיוכל לכוין רק למצוה, ולפי זה גם ניחא דלכאורה יש מכאן ראייה לרבי דסבר ביבמות (סד:) דבתרי זימני הוי חזקה, וקשה לרבן שמעון בן גמליאל דסבר ליה דדוקא בתלת זמני, אבל לפי מה שכתב אתי שפיר, שבאמת אין הטעם משום חזקה אלא שיהודה סבר דמפני שהיו צעירים ולא ידעו לכוין לשם מצוה לכן נענשו, אבל כשיגדל שלה ויכוין לשם מצוה שוב אינו חושש, אלא שגם אחרי שגדל סבר דעדיין לא גדל כל צרכו שיוכל לכוין רק לשם מצוה.